

MEHÂSİNU'Ş-ŞERÎ'A FÎ FURÛ'İ'Ş-ŞÂFÎ'İYYE

Muhammed b. Ali b. İsmail eş-Şâşî el-Kaffâl (v. 365/976), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 2007, 616 s.

İhsan AKAY*

Eserin yazarı, “el-Keffâlu'l-Kebîr” olarak meşhur olmuştur. Nevevî'nin (v. 676/1277) de ifade ettiği gibi “el-Kaffâlu's-Sağîr” denildiğinde ise “el-Kaffâl el-Mervezî (v. 417/1026)” anlaşılır. Yazar, h.291/m.903 yılında Semerkant'ta doğmuştur. Tefsir, hadis, fıkıh, usûl, kelâm, Arap dili ve edebiyatı alanlarındaki vukufiyetiyle temayüz etmiştir. Fakihler arasında cedel sahasında eser veren ilk fakihtir. İlmî hayatının ilk dönemlerinde Mu'tezile'nin fikirlerini benimsemiştir. Daha sonra ehl-i sünnet akidesine rucû etmiş ve Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'den (v. 324/935-36) ders almıştır. Yaşadığı bölgede Şâfiî mezhebinin intişarı onun vesilesiyle olmuştur. Müellifin *Mehâsinu's-Şerî'a fî Furû'î'ş-Şâfi'îyye* eseri haricinde tespit edilen en önemli eserleri şunlardır: 1) Kitabun fî Usûli'l-Fıkıh, 2) Şerhu'r-Risâle li'l-İmâm eş-Şâfiî, 3) Delâilu'l-Nubuvve, 4) Âdâbu'l-Kazâ, 5) Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 6) el-Fetavâ.

Tanıtıma konu yaptığımız *Mehâsinu's-Şerî'a fî Furû'î'ş-Şâfi'îyye* isimli eseri, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (III. Ahmed, nr. 1317), Yale University Library (Landberg Collection, nr. 614) ve Ma'hadu'l-Mahtûtâtî'l-Arabiyye'de (nr. 263 Şâfiî fikhî bölümünde 199 varak olarak) kayıtlı birer nüshası bulunmaktadır. Bu son nüshanın istinsâhını h. 858 yılında Hanefî mezhebine mensup Süleyman b. Davûd el-Abbâsî (?) yapmış, Muhammed Ali Semek tahkik etmiş ve Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye de 616 sayfa olarak 2007 yılında tek cilt şeklinde yayımlamıştır. Muhakkik, kitabın başında yazarın hayatına dair detaylı bilgi vermemektedir. Daha ziyade ilmi müktesebatından, ders aldığı hocalarından, eserlerinden ve ilmi hasletlerine değinen âlimlerden söz etmektedir. Muhakkikin, kanaatimizce yazarın sadece bu yönlerine dikkat çekmiş olması onu daha iyi tanıma cihetiyle doyurucu olmamıştır. Ancak şöyle de denilebilir, hocaları arasında Ebû Arûbe el-Harrânî (v. 318/931), İbn Cerîr et-Taberî (v. 310/923), Ebû Bekr b. Huzeyme (v. 311/924), vb. büyük âlimlerin bulunması, Ebû Abdullah el-Helîmî (403/1013), es-Sem'ânî (v. 489/1096) ve Nevevî gibi âlimlerin ondan övgüyle söz etmiş olması hasebiyle böyle bir âlimin geniş biyografisinin bilinmesi gerektiği hususu her türlü izahtan varestedir. Muhakkik, *Mehâsinu's-Şerî'a'* başlığı altında kitabı tanıtma sadedinde yine ayrıntıya girmeden şu hususlara değinmektedir:

“İmam el-Kaffâl eş-Şâşî, *Mehâsinu's-Şerî'a* adlı kitabında İslâm hukukunun dayanaklarından söz ederek Allah Teâlâ'nın onları ve ahkâmını nasıl hikmetle vaz ettiğini izah etmektedir. Bu hükümler, akla uygun mudur, değil midir? sorularına cevap vermektedir. Ayrıca şu sorulara cevap aramaktadır: Yüce Allah, bizden hadesten ve necasetten bu şekilde temizlenmeyi neden istemiştir? Bunun hikmeti

Makale gönderim tarihi: 10.04.2018, kabul tarihi: 11.04.2018

Doi: 10.26791/sarkiat.414150

* Dr. Öğretim Üyesi Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ihsanakay-21@hotmail.com.

nedir? Günde beş vakit namazı niçin farz kılmuştur? Bunun hikmeti nedir? Rekât sayısındaki hikmetler nelerdir? Bütün bunlar akla uygun mudur, değil midir? Kaffâl, benzer soruları muâmelât ve ukûbât konularında da sormaktadır.”

Kaffâl, kendisinden çok sonraları İslam hukuk literatüründe *makâsıdu’ş-şârî’*, *makâsıdu’s-şerîa* veya *el-makâsıdu’ş-şer’îyye* şeklinde ifade edilecek olan “makâsıd” veya daha özel manadaki “illet” ve “hikmet” kavramlarını da kapsamına alan “mesâlih” (*maslahatlar*) terimini kullanmaktadır. Hatta çoğu zaman “*bu mesâlih’e taalluk eden manadır*” şeklindeki ifadesiyle tüm bu manaları kapsayacak mahiyette şemsiye kavram olarak “*el-mehâsin*” terimini tercih etmektedir. Böylece tespit ettiğimiz kadarıyla İslam hukuk tarihinde bu kavramı ilk defa bir esere konu yapan fakih Kaffâl olmuştur. Yazar, eserini şu üç temel kâide üzerine bina etmektedir:

Birinci kâide: İslâm hukukuna dair fer’î meselelerinin pek çoğunda hikmetin istinbâtı imkânsız olup malum değildir. Müellif, bunu “hikmet-i hafî” olarak isimlendirdiklerini, bu tür hikmetin istinbâtı ile mükellef olmadıklarını fakat onunla amel etmek, Hakîm ve Alîm olan Allah tarafından geldiğine inanmakla mükellef olduklarını ifade etmektedir (s. 8). Yazar, bununla taabbüdî hükümler kapsamına dâhil olan ibâdât ve had cezalarını kastetmektedir.

İkinci kâide: İslam hukukunda hükümler, ağlebî/ekserî esası üzerine bina edilmiştir. (s. 8). (Örnek için bk. s. 138).

Üçüncü kâide: Az olan hüküm çok olana ilhak edilir. Sarhoş edicinin az miktarının çok miktarına ilhak edilerek haram kılınması gibi. (s.8). (Örnek için bk. s. 42).

Yazar, *Mahâsinu’ş-Şerî’a* adlı eserini, isabet ve hikmet statüsündeki şer’î hükümlerin illetlerine ilişkin bir soruya cevap olarak kaleme aldığını ve buna dair bilgilere yer vereceğini ifade etmektedir (s. 17). Nitekim sorunun cevabına dair detaylara girmeden önce hazırlık mahiyetinde bir takım cevaplar vermektedir (s. 20-27). Şeriatın maksatlarına dair kısa bir özet geçtikten sonra kitapta ele alacağı konular hakkında detaylı bilgileri peş peşe sıralamaktadır (s. 29-47).

Müellif, kitapta ele aldığı konuların tasnifini, İmâm Şâfî’nin *el-Umm* adlı eseri başta olmak üzere kendisinden sonraki Şâfîî âlimlerin eserlerinden de farklı bir tasnife tabii tutmaktadır. Onun fıkıh konuları sistematığının, kendisinden yaklaşık bir buçuk asır sonra yaşamış olan İbn-i Rüşd’ün (v. 595/1198) *Bidâyetu’l-Muctehid* adlı eserinde büyük oranda kullanıldığını görmekteyiz. Yazar, kitabındaki konuları aslında ibâdât, nikâh-talâk ve ukubât-kazâ-şahitlik biçiminde üç bölümde işlemiş, muhakkik ise bunu dört ana bölüme ayırmıştır. Buna göre birinci bölüm ibâdât, ikinci bölüm nikâh-talâk, üçüncü bölüm nafaka, dördüncü bölüm ise ukubât-kaza-şahitlik şeklindedir.

Kaffâl, bu dört bölümdeki konuları tek tek ele alarak her biri hakkındaki şer’î güzelliği diğer bir ifade ile şer’î gayeyi açıklamaya çalışmaktadır. Bu hususta naklî ve aklî delillerden yararlanmaktadır. Mesela yazar, kitâbu’t-tahâre (temizlik) konusunda tahârete dair fıkıh kitaplarında yer alan genel bilgileri özet olarak sunduktan sonra şeriatın taharet çeşitleri hususundaki emirlerinin insanların temizlik adetleri üzerine cari olduğunu beyan etmektedir. Temizlik, devlet büyüklerine hürmet ve toplum karşısında güzel görünme kabilindedir. Nitekim devlet büyüklerinin huzuruna çıkmak isteyen bir kimsenin her türlü temizliği

yapması son derece makuldür. Yazar, ayrıca temizliğin şeriatta da farz kılındığını buna dair delilin ise Müddesir sûresinin 4. âyetindeki “*elbiseni temiz tut*” ifadesinde yer aldığını ifade etmektedir (s. 47-48). Müellif, bu konuda birçok akfî ve naklî delil sunmaktadır. (s. 49-76). Ayrıca Kaffâl, her meselenin sonunda “*والله أعلم*/Allah daha iyisini bilir” ifadesini kullanmaktadır. Bu tutum, onun bir yandan beşer olarak kendisini yetersiz gördüğüne, diğer yandan objektif bir bakış açısına sahip olduğuna ve bu konuda başka görüş ve yorumların da olabileceğine işaret etmektedir.

Birinci bölümde yazar, beş vakit namazın farz kılınmasına dair hikmetlerden bahsederken “Allah’ı tazîm, şükür ve rekât sayıları” üzerinde durmaktadır. Allah’ı tazîm etme konusunda şükür kelimesinin geniş anlamına vurgu yapmaktadır. Namazdaki rekât sayılarının gece ve gündüze taksim edilerek dörtlü (öğle, ikindi ve yatsı), üçlü (akşam) ve ikili (sabah) şeklinde olmasının hikmetlerinden söz etmektedir. Namaz konusuna taalluk eden birçok ayrıntıya yer veren müellif, namazın sıfatı başlığı altında onun beş rüknünü akli delillerden yararlanarak açıklamaktadır. Cemaatle namazın önemine ve özellikle Cuma namazının neden iki rekât olarak farz kılındığına dair hikmetleri ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır (s. 77-117). Yazar, namaz bahsinden hemen sonra cenaze ve ona taalluk eden konulardan söz etmektedir. İnsanın rabbine kavuşmasındaki hikmetlerden; yıkanması, kefenlenmesi, şehidin ise kefenlenmemesi, namazlarının kılınması, defnedilmesi ve taziye gibi tüm konuların illet ve hikmetlerini ayrıntılı bir şekilde işlemektedir (s. 118-127).

Kaffâl, oruç (127-137), hac (138-166) ve zekât (167-186) ibadetleri hakkındaki illet ve hikmet temelindeki güzelliklerin yanında bu ibadetlerin keyfiyetine ve kâideleine de temas etmektedir. Özellikle burada kitabın başında zikretmiş olduğu “*İslam hukukunda hükümler, ağılebî/ekserî esası üzerine bina edilmiştir*” şeklindeki kâideye vurgu yapmaktadır. Mesela müellif, harem bölgesine uzak veya yakın herkes için hac ibadetinin ömürde bir kez olmak üzere ancak maddi gücü yetenlere farz kılındığını bunun da daha önce zikredilen kâideye taalluk ettiğini ifade etmektedir. Zira hac ibadetini ifa etmek için uzaktan gelenlerin sayısı Beytü'l-haram ehlinde fazladır. Dolayısıyla hem madden hem de bedenlen meşakkat çekenler ekserî/ağılebîdir. Hac ibadetinin ömürde bir kez farz kılınmasında afakîler (harem dışındakiler) dikkate alınmıştır. Yazar ibâdât bölümünde ayrıca cihad, yiyecek-içecek, giyecek, sünnet, akîka, yemin, kefarete ve nezir gibi konuları ele almaktadır. Bu konuların çoğunda önce İslâm hukukundaki hükümlerini açıklamaktadır. Daha sonra İnsanların buna olan ihtiyaçlarını akfî naklî delillerle ortaya koyar. Zaman zaman “bu kısmın hakikatinin anlamı şudur veya aslı şöyledir” şeklindeki bazı kavram, delil ve hikmetler üzerinde durur. Mesela cihad konusunda, bu farzın terk edilmesi halinde insanların zorluklarla karşılaşacağını, ifsat, zulüm, gasp gibi olumsuzlukların artacağını beyan ederek Hac sûresi 40. âyeti delil getirmektedir. Akabinde cihadın sadece kılıç ve silaha münhasır olmadığına lisan ve fikirle de yapılacağına vurgu yaparak cihad ile ilgili birçok meseleyi hüccet ve hikmet esasına göre izah etmektedir (s. 187-212). Yazar, yiyecek ve içecek bahsinde insan ve hayvanlara yeryüzünde ikram edilen yiyeceklerden söz etmektedir. Bu hususta menfaatlerin çok farklı yönlerinin olduğunu, bunu bizim için Sâni‘, Hakîm ve Kâdir olan Allah Teâlâ’nın belirlediğini ve hikmete binaen eşyaların mübah ve mahzûr olmak üzere iki kısma

ayrıldığı; eşyaların fazileti de zıddıyla bilindiğinden mübah nimetlere şükür, mahzûrlu olanlara karşı sabır gösterilerek sevap elde etmenin mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Yazar ayrıca koyun, keçi gibi kesilerek eti yenilen hayvanlar ile balık, çekirge gibi kesilmeden eti yenen hayvanlardan söz ederken bunun illet ve hikmetlerine değindikten sonra yeme ve içmenin adabından giyinmeye kadar daha birçok hususu ele almaktadır (s. 213-240). Müellif, bu bölümde özellikle yemin ve kefaretlere başlığı altında yemin konusunda önemli sistematik bilgilere yer vermektedir. Mesela İslam hukukunda yeminlere, haklarda, davalarda ve muâmelât konularında başvurulduğunu zikretmektedir. Yeminin davalarda tek bir sefer yeterli iken liânda dört, kasâmede ise elli defa gerektiğini bunun sonucunda bazen bir şey elde edilirken bazen aksi olduğunu bazen ise o şeyin ya varlığına ya da yokluğuna hükmedildiğini belirtmektedir (248-259). Müellifimiz, nezir hususunu ise kısa tutmaktadır. Nitekim o, nezrin aslında nimete karşılık şükür olduğundan adakların yerine getirilmesini; masiyet/günah içiren nezirlere ise itibar edilmemesi gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır (s. 259-260).

Yazar, ikinci bölüme nikâh konusuyla başlamaktadır. Ancak bu konuya başlamadan evvel daha önce işlemiş olduğu konuları özetleyerek dayandığı şer'î deliller ve istinbât metotlarından söz etmektedir. Bu bağlamda hükümlerin kendisine taalluk etmesi muhtemel manaları ortaya koymaktadır. Burada müellifin kendisinin ulaştığı sonuçlardan farklı sonuçların da ortaya konulabileceğini özellikle belirtmiş olması dikkat çekicidir. Ayrıca ibadetin bir çeşit siyaset (iyi yönlendirme/yönetme anlamında) olduğunu siyasete göre hareket etmenin ise kişiden kişiye değişkenlik arz ettiği gibi zaman, durum ve yerlere göre de farklılık gösterdiğine dikkat çekerek bu mananın maslahata taalluk ettiğinin altını çizmektedir (s. 361). Müellif, bu kısa girizgâhtan sonra nikâh ve ona taalluk eden konulara dair tüm şer'î hükümleri oldukça detaylı bir şekilde aklî ve naklî delillerle ortaya koymakta ve okuyucunun aklına gelebilecek sayısız muhtemel sorulara cevap verecek biçimde doyurucu açıklamalar yapmaktadır. Hatta onun vuku bulması çok nadir olan meselelere bile değindiği görülmektedir. Mesela yazar, “nesepe uzmanı” başlığı altında bir temizlik döneminde iki erkekle cima yapan bir kadının doğurduğu çocuğun nesebinin kime ait olduğu, nesepe uzmanlarınca (tecrübe yoluyla bir kimsenin nesebini bilen kişilerce) tespit edilebileceği konusunu işleyerek bunun illet ve hükmünü ortaya koymaya çalışmaktadır (s. 262-376).

Üçüncü bölüm eserin muhakkiki tarafından tasnif edilmiştir. Aslında nafaka kısmı nikâh ve talâk yani ikinci bölümle alakalı bir konudur. Ancak muhakkik bunu müstakil bir bölüme dönüştürmüştür. Gerekçe olarak müellifin bazı sözlerine istinaden eserin dört bölümünden oluştuğunu ifade etmiştir. Kanaatimize göre, muhakkikin üçüncü bölümü nafakadan başlatmış olması uygun gözükmemektedir. Zira nafaka fıkıh kitaplarında daha çok nikâh ve talâk konuları arasında işlenmektedir. Ayrıca önemli olan eserin üç veya dört bölüme taksim edilmesinden ziyade bölümün nerede başlayacağıdır. Dolayısıyla şayet muhakkik, üçüncü bölümü “kitâbu'l-buyû” konusundan başlatmış olsaydı daha isabetli olacaktı. Mamafih yazar, nafaka kısmını bir önceki bölüme atıf yaparak özellikle küçük çocuklara yönelik Şâr'î'nin şefkat ve merhamet boyutuna değinmektedir. Akabinde bu konudaki hikmetleri, kimlerin nafaka ile yükümlü olduklarını, keyfiyeti ve ilgili tüm konuları ele almaktadır. Öyle ki aklın, her ruh sahibine

iyilikle muamele etmesini gerekli kıldığını belirterek hayvan haklarına da ayrı bir başlık açmaktadır. Mezkûr hususlardan sonra “ferâiz” başlığı altında İslam miras hukukuna dair hükümleri ilgi âyet ve hadislerle birlikte hikmetleri de ele alarak oldukça yararlı bilgiler vermektedir (s. 377-415). Bu bölümde ayrıca borçlar hukukuna dair konuları da işlenmektedir. Şu var ki muhakkik, yazarın müstakil bir başlık olarak ihmal ettiği “kitabu'l-buyû” şeklindeki başlığı kendisi eklemiştir. Yazar, burada konu hakkında Şâr'î'nin muradına, insan ve toplum maslahatlarına dair genel bilgilerden sonra da alışveriş, faiz, selem, rehin, kefâlet, havale, iflas, sulh, şirket, icâre ve diğer ilgili konulara değinmektedir (s. 416-537).

Kaffâl dördüncü bölümde, ibâdât ve muâmelât konularına dair bahsetmiş olduğu dinin güzellikleri hususunda ortaya konan maksadın hâsıl olduğu temennisi ile benzer güzelliklerin cinâyât, hudûd ve ona taalluk eden konular için de ortaya konulmasını dilemektedir. Müellif, diğer bölümlerde yaptığı gibi burada da konuları ele almadan önce giriş mahiyetinde bazı hususlara dikkat çekmektedir. Nitekim Allah Teâlâ'nın, insanları yarattığı vakit onları sınamak için kendilerine yarar, zarar, iyi ve kötüyü birbirinden ayırma gücü verdiğini, eksiksiz nimetin, geniş rahmetin ve yüce hikmetin heder edilmesine izin vermediğini, bu yüzdende iyiliği teşvik, kötülüğü yasaklama gibi bir takım uygulamalar getirdiğini anlatmaktadır. Bundan hareketle Allah Teâlâ'nın, insanların maslahatı için onlardan sadır olan öldürme, yaralama, namuslara saldırma, hakaret, malları çalma, gasp ve benzeri suçlara karşı yaptırım ve cezalar koyduğunu belirten yazar, uzun uzun delil ve hikmetleriyle birlikte zikretmektedir. Daha sonra ukûbât kısımlarından kısas, hadd ve ta'zîr konularına dair âyet, hadis ve oradaki hüküm ve hikmetleri ele almaktadır. Kaffâl, bu bölümün sonunda kaza/yargı ve şahitlik konularıyla ilgili meselelere yer vermektedir. Burada da önsöz mahiyetinde önemli bazı hikmetli hususlara değinmektedir. Nitekim imamı (devlet başkanı) olmayan bir milleti dağılmış çekirgelere benzeterek başlarına gelebilecek muhtemel musibetlerden söz ettiği gibi bir lider etrafında toplanmaları halinde ise elde edecekleri menfaatleri dile getirmektedir (s. 538-607).

Eserin geneline bakıldığında müellifin her yeni konuya başlarken mutlaka ya giriş mahiyetinde bir açıklama ya fikhî bir kavramı tanımlama veyahut konu hakkındaki şer'î hükmü belirleme gibi önemli izahatta bulunarak okuyucuyu bilgilendirmeye yönelik yararlı bir sistem takip ettiği görülmektedir. Müellif böylece teorik olarak ele aldığı meseleleri örnek vermek suretiyle somut hale getirmiş ve eserin daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır. O, şer'î hükümleri açıklama sadedinde şer'î delillere, sahabenin söz ve uygulamalarına ve mensup olduğu Şâfiî mezhebinin görüşlerine yer verdiği gibi önemli kavramları veya bir konuyu açıklama sadedinde zaman zaman Arap şiirlerine, aklî delillere ve filozların kitaplarına referansta bulunmuştur.

Müellifin ifadelerinden de açıkça anlaşılacağı gibi eser, mehâsinu's-şerî'a'ya dair hususları akl-ı selim sahipleriyle buluşturmak ve şer'î illetler hakkında soru soran kişiye isabetli ve hikmetli bir şekilde cevap verebilmek için belli bir boşluğu doldurma amacıyla kalem alınmıştır (bkz. s. 17). Şâfiî mezhebinde furû'a dair yazılmış olan bu eserin, isim ve muhteva olarak dönem için oldukça özgün bir çalışma ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Üzerinden asırlar geçmesine rağmen kitap özgünlüğü yitirmemiştir. Onun, kendisinden sonra kaleme alınan birçok fıkıh kitabından farklı olduğu fakat makâsîd türü yazılan kitaplarda ise

benzer tespitlerin yer aldığı görülmektedir (bkz. İbn Âşûr, *Makâsıdı's-şer'ati'l-İslâmiyye*). Eserdeki konu başlıkları, mevzuların işleniş sistemi, dil ve üslup özellikleri gibi hususlar dikkate alındığında h. 4. asırda kaleme alınan bir eser için önemli artılar olarak görülmektedir. Tüm bu artılarla birlikte eserde bazı hatalar gözden kaçmamaktadır. Mesela müellif, eserini dört bölüme ayırdığını tasrih etmesine rağmen üçüncü bölümün ana başlığını yazmayı ihmal etmiştir. Bundan mütevellit (yukarıda değindiğimiz gibi) muhakkik de üçüncü bölümün taksimatında hataya düşmüştür. Daha önemlisi muhakkik, eseri tahkik ederken başka nüshaların varlığına rağmen onlardan hiç söz etmediği gibi okunmayan kısımlarının kendisi tarafından tamamlandığını dile getirmektedir. Oysa muhakkik, diğer nüshalara ulaşmış olsaydı, okunmayan kısımları diğer nüshalardan tamamlama imkânı bularak daha sağlıklı bir tahkik yapmış olacaktı. Mamafih muhakkik, zayıf bir tahkik ve bazı gramer hataları yapsa da başta eserin basılarak geniş kitlelere ulaşmasına vesile olması yanı sıra genel olarak âyet ve hadislerin tahrîcini yapması, okunmayan kısımları tamamlaması ve açıklamaya muhtaç hususları dipnotlarda izah etmesi gibi çalışmalarıyla esere ayrı bir katkı sağlamıştır.

Özverili bir çalışmanın sonucunda yayına hazırlanarak ilim camiasına armağan edilen bu tahkikin, yazar, muhakkik veya baskıdan kaynaklı bir takım hataları bir yana klasik fıkıh mirasımızın önemli bir eserinden yararlanmak, fikhî meleke ve bilgisini geliştirmek, şer'î naslardan hüküm istinbât örneklerini görmek isteyenlerin ve İslam hukuk felsefesine merakı olanların müstağni kalamayacakları bir kitap olduğunu düşünmekteyiz. Şunu da ifade edelim ki eserin mevcut yazma nüshalarından yararlanılarak daha güzel ve sağlıklı bir tenkitli neşrinin yapılmasının, Türkçeye çevrilmesinin ve akademik çalışmalara konu olmasının hak ettiği değeri bulması açısından elzem olduğu kanaatindeyiz.